

juscemodi. Sia autem infideles erunt, legant quindecim libros Nasonis metamorphoseos, et omnem grecam latinanque historiam; ibique cernent, vel Daphnaem in laurum, vel Phaeontis sorores in populos arbores fuisse conversas; quomodo Jupiter, et corum sublimissimus Deus, sit mutatus in eynum... et cetera, in quibus ipsa turpitudine fabularum divinitatis denegat sanctitatem; illis credunt, et dicunt Deo cancta possit. Et cum torpibus credant, potentia Dei universa defendant, eamdem virtutem non tribuent honestis. » Ita 8. Hieronymus.

164. Queres IV : *Car ad evitandas memoratas difficultates non dicatur, Jonam in ventre ceti mortuum, et post triduum deum ad vitam resuscitatum esse.* — Resp. : Equidem sic quidam autem sunt, sed mat. Hoc enim explicatio vim inferit Scriptura, que plane inuitum Jonam prodigio in ventre ceti servatum.

Sed instas, et dicas : Si Jonas in ventre ceti non esset mortuus, qui potuit exhibere figuram mortis Iesu Christi? Resp. : Non mors Servatoris cum obitu Jonas comparatur, sed simile spatium temporis, quo Christus sub terra, Jonas sub aquis in ventre ceti est detenus, iuxta illud Matth. 42, 40 : *Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terre tribus diebus et tribus noctibus.*

165. Queres V : *An verisimile sit, quod gentilis rex Nineiturum, et moribus corruptissimum ad adventum Jona (Jon. cap. 3) hominis exteri, peregrini, et alieni religionis, statim se cum toto populo ad penitentiam converterit? Et profecto, si nostris temporibus vir, catecumenus, doctrina, aliquis praerogativi predictis, summo fervore ac incenso tuto prediceret penitentiam, ac alieni ciuitati, non resipisceret, interitum brevi et determinato tempore ecenturum prediceret, num fidem invertit, aut potius silevere fuberetur?* — Resp. : Non est comparatio instituta inter nostra et illa antiqua tempora, in quibus homines audiendis oraculis assenti erant, sibique persuasi habebant, quod Deus vel dii non raro alieni homini sua decreta de rebus futuris manifestet; in quibus etiam servis Dei, nimirum Prophetis, aut apud ethnicos vatibus longo uso et traditione jus concedebatur, ipsis adeo principibus et regibus molestissimas veritates nomine Dei aut deorum annuntiandi, cum istiusmodi fatidicorum personam mortales magis Deum vel deos, quam hominem loquentem suspicerent. Præterea, tametsi rex et populus Ninevites perditissimis esset moribus, totusque lux diffueret, mutus tamen est ad credendum Jona per miraculum liberationis hujus Prophetae à ventre ceti, quod idem Propheta eis narravit, quodque per dantes aut alios iam sparsum erat per totum Orientem; ut ex supra dicti facili colligi potest. Accessit (id quod caput ret est) interna Dei illustratio et inspiratio, quo animos Ninevitarum movit ad credendum Jona et peccandum. Persuasit id ipsis etiam gravitas, prudentia, pietas, abstinentia et sanctitas Jonas, que plane ostendebant, cum non esse fatum,

non levem, non mendacem, sed virum serium, prudentem, pius ac fide dignum. Quibus omnibus persensis nemo sapiens inficiari poterit, omnino verisimile esse, quod rex Ninevitarum cum suo populo Jona ad penitentiam adhortandi fidem adhibuerit, ac obtemperaverit.

166. Queres VI : *Aduce quadraginta dies, et Nineve sub vertice, salva consistere valeat, cum tamen Deus eadem civitati (ibid. 10) pepercire.* — Resp. Illam Jona prophetiam de eversione urbis Nineve fuisse conditionatam, nimirum, ni Ninevite penitentiam egredi; que conditio cum non implita fuerit, sed Ninevite cetero penitentiam egerint, mirum non est, quod Deus ipsi et eorum civitati peperciret; propterea alihi (1) explicavimus. Unde sensus illius commentatoris prophetie à Deo per os Jona ad Ninevites prolatæ erat. *Aduce quadraginta dies expectabo vos, nam sis penitentiam actari, et mi intra hoc temporis spatium resipiteritis, urbs vestra subverteret.*

167. Queres VII : *Quomodo conservari urbis Nineve ab Ninevitarum penitentiam a Deo induilla, concordet cum prophetia Tobiae morientis, qui filii suis mandabat, ut ex Nineve fugerent, addens hanc rationem (Tob. 14, 15) : Video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei, seu, ut 70 intercepentes habent, et nunc, fili, abi à Nineve, quoniam omnium erant qui locutus est propheta Jonas; vel, ut S. Hieronymus (in Proemio commentator, in Jona) exponit : Scio enim, quia locutus est Jonas propheta de Nine, quoniam subvertetur? An, inquires, conservatio et subversio ejusdem urbis simili stare possunt?* — Resp. et dico, sententiam Dei de Ninevitarum excidio à Jona penitentiam, Ninevitis penitentiam agentibus, non fuisse penitus abolitam, sed suspensam duxata; ipsis enim ad sceleram sua redemptibus, divina justitia laxavit manum suam, et exitum à Jona Ninevitis intentatum, et à Tobia predictum, eisdem influxit.

Ut autem hoc magis intelligatur, sciendum est quod Jonas à Deo Ninivis missus fuerit regnante Sardanapalo, vel regnante Phul patre Sardanapali. Regis autem civitatum penitentiam feralem divine nitionis in urbem Ninevam sententiam distulit. Verum, cum haec urbs iterum in pristina proruisse flagitia, Deo ordinante factum est, ut ab Arbace Medorum prefecto, atque à Beloso Babylonio, uno Sardanapali vigissimo ab orbe condito 3237, eaperetur, qui in regis suis eisdem semet cum opibus, pellicibus et eunuchis suis concruevavit, videns se jamjan in Arbelis et Belosi, à quibus obsidebatur, manus esse lapsuram. At urbi Ninevæ major adhuc innimicabat calamitas, quam preter Tobiam etiam prophete Nahum, cap. 5, v. 1 et seqq., et Sophonias, penitentiarum, queque tandem decimo tertio Josie regis anno, ab orbe condito 3578, detonuit, cum Nabopolassar, et Astyages (qui juxta Calmetum in textu Greco Tob. cap. ult. vers.

(1) Vide supra, sect. I, quest. 18, num. 42.

ult. Nabuchodonosor et Assuerus dicuntur) ceperunt Ninive, cum ibi Chinaladan rex Assyria (1) imperaret. Ea vero ita versa fuit, ut Luciani aeo nullum ejusdem reliquum esset vestigium (2). Vide de hac questione Calmetum (3), et ejusdem auctoris Dictionarium Bibl. vocabulo *Ninive* et *Sardanapalus*.

CAPUT VI. De Michæla.

Michæla, hebreo Michælah, id est. *Quis sieu Deus?* è Morasti viculo tribus Iuda juxta Eleutheropolis oriundus, aetate supra precedentibus prophetis, ac nominatus Israe, quem subinde (4) ad verbum citat, invenitur in idolatriam, et in alia indecata scelera, tam duram, quam decem tribum; unde utrius excedit et captivitate prenuntiat. Tandem tamen lectum redditum è Babylonio per Cyrus promitti, et letorem ex servitate peccati mortis et diaboli per Christum, quem in Bethlehem nascitum prædicit. Ut martyr occubuisse dicitur. Sanctorum catalogo adscriptor in martyrologio, 15 januarii, et corpus ejus divina revelatione (5) sub Theodosio seniore, una cum corpore S. Iahacue prophete, repertum fuit hadjus procul Eleutheropoli, ubi sepultum fuerat. Ia ferè Remigius, Haymo, Rupertus, Hugo, Adrichomius et alii. Ex quibus patet, Michæla hunc esse alium ab illo Michæla, filio Jenkla, qui, 5 Reg. 22, 15, Achabō stragum et necem predicti. Iste enim non ex Juda, sed ex Ephraim ortus fuit, et centum quinquaginta annis ante alterum Michælam, de quo hic agimus, prophetavit.

168. Queres I : *An Michæla, cap. 2, v. 11, dicens : Utinam non essem vir habens spiritum, et membrum potius loquerer, dignum propheta dictum protulerit.* — Resp. affirmativo. Sensus enim hominum verborum est : *Utinam non cogerer adeo infamia portendere populo meo!* utinam que prenuntiatio non sint ex spiritu propheticó, qui fallere non potest, sed vano timore vel melancholia, ut vos optimani, mihi suggesta! sed, heu! nimis verasunt haec mea oracula. Non igitur optat Michæla formaliter seu scienter mentiri (hoc enim optare est peccatum), sed materialiter tantum, hoc est, optat, ut id, quod serio et sincere predicti, falsum sit, et reapse non eveniat, sive, ut Riberat ait : *Non optat... propheta mentiri, id est, consilium fallere audientes.... sed vulgi more mendaciam vocat, quidquid aliter evenit, quam predictum est, etiam non sit dictum animo fallendi;* quomodo nos, cum tamen ita fore putemus, ut divinamus, solemniter dicere : *Utinam ego mentiar, quia nollemus id evenire, quod ecenturum putamus.* Ita quoque hanc rem explicat Calmet, Cornelius à Lap., aliique interpres in hunc locum.

169. Queres II : *Quomodo Michæla (idem est de*

(1) Vide Usserim ad annum M. 3578.

(2) Lucian. in Charon.

(3) Comment. in Tob. cap. 14, v. 6; et in Jonah cap. 5, v. 6 et 10.

(4) Vide Michæla cap. 1, v. 5, et Isa. cap. 26, v. 21; item Michæla cap. 4, v. 1, et Isa. cap. 2, v. 2.

(5) Vide Sozom. l. 7, capite ultimo; Cassiodor. in

e vaticiniis aliorum prophetarum, Isa. 11, 15, 27, 12, 15, Jerem. 5, 18, 31, 7, 50, 4, 19, 20, Amos 9, 14, Abd. 18, 20, Zachar. 9, 15, 20, 6, 10); quomodo, inquietus, Michæla (cap. 2, v. 12) solvens decem tribum captivitatem his verbis prenuntiare potuit : *Congregatione congregabo Jacob totum te; in unum conductam religias Israel; pariter ponam illum quasi gregem in ovili, etc.; cum tamen nulli legamus de eum tribus in suas sedes amplius restitutas fuisse; in quo Osee hic verbis (cap. 1, v. 6) : Non addam ultra misericordiam domini Israel, sed oblivioni obliveras eorum, Israelitarum captivitatem absque illa spe reverti fore vaticinetur.* — Resp. : Non una omnium est ad propositionem hic questionem responsio. Aliqui enim cum Tirino cit. locum Michæla non de solvenda decem tribum captivitate, sed potius de arctitudine et molestia captivitatis exponunt, ita ut sensus sit : *Congregatione congregabo, id est, exactissime, et ad unum per Assyrios et Chaldeos congregabo Jacob totum populum, omnesque ejus reliquias, prioribus et cladiis superstites.* Capite autem compingam in circuio, in carcere, sicut oves compinguntur in caulis. Porro tanta erit multitudo et compressio eorum, ut pra loci rerumque necessariorum penuria tumultuatur, et ingentem strepitum, ut solent hancies oves, editur sint suis singulis, querebantur lamentis, etc. Verum alijs melius et communius tam hunc locum Michæla, quam alios textus prophetarum de reditu et libertate Israelitarum vaticiniant intellegunt, non tam de reditu et libertate corporali quam spirituali, quam multi ex Israelitis, neque ex Judeis, adepti sunt per fidem in Christum. Quamvis enim S. Cyrilinus in Osee 11, Theodoretus et Theoph. in Osee 5, censeant, decem tribus, quae ante duas tribus Iuda et Benjamin adductæ erant in Assyriam, inde rediisse in Samariam; contrarium tamen, scilicet ex Assyria nunquam rediisse, patet ex S. Scripturâ Osee 4, 5, et ex Josepho, lib. Antiq. 41, c. 5, estque communis S. Hieronymi (1), Cathol.orum aquæ ac Hebreorum sententia (2). Fatenur tamen, non paucos ex Israelitis fugisse, aut reversos fuisse in Judæum (3); verum haec reversio fuit privata respectivo paucorum fugientium aut redeuntium, non communis et publica; quia nec auctoritate publicâ Assyriorum vel Chaldeorum, aut Egyptriorum nec communis concilio et conspiratione parata est (nisi Judaorum reversio è Babylone facta est auctoritate Cyri, et communis populi consensu, duce Nehemias et Esdras), sed quisque vel mansit inter gentes, vel rediit in Judæum, vel alio migravit, prout cuique libuit, vel commodus fuit. Plura de tota hæc questione vide apud citatos interpres (4) et apud Riberam (5).

Histor. Tripart. lib. 4, c. 49. Nicephor. lib. 42, c. 48.

(1) Commentar. in Osee 1, 6.

(2) Vide Cornelium à Lap. Comment. in Osee 1, 7, Tirnum Comment. in Osee 1, 6.

(3) Vide Cornelium à Lap. loc. cit.; item Comment. in Osee 41, 44.

(4) Comment. in Osee 1, 6, et cap. 41, v. 11, et in Michæla cap. 2, v. 12, 15.

(5) Comment. in Osee cap. 1, v. 6, num. 95, 104.

Corollarium. Redierunt quidem in Iudeam non pauci Israëlitum ex captivitate aut dispersione inter gentes; sed non auctoritate publicâ, nec communis consensu et conspiratione, prout reversio genitiae tribus Iuda et Benjamin ex captivitate Babylonica facta est. Unde nulla est contradictionis inter illos textus Scripturae, quorum alii negant, alii affirmant Israëlitum ex captivitate reditum et liberationem; ut considerant facilius patet.

170. Queres III: «Quomodo illud (Michæe 5, 2): «*Tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Iuda,* et concordet cum effato sacerdotum et scribarum humi. Michæe locum ipsum: *Et tu, Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda*» (Matth. 2, 6), citandum? An Bethlehem simul erat civitas *parvula* et *nequaquam minima*, seu magna? — Resp.: Apparens haec antiqua facile diluitur, dico, evangelistam Matthæum, locum citatum cum particuli negante, licet ea nunc excedere, adhuc in Michæa legisse hoc modo: *Tu Bethlehem Ephrata, nequaquam parvulus es in millibus Iuda.* Certe cum ea particuli negante Michæam suis etiam temporibus legerunt Origenes, Cyprianus, Eusebius, Ambrosius, Augustinus, etc. Ceterum, etiam si citatus Michæa locus omissa illa particula negante originaliter lectus fuisset, tamen nulla hic realis contradictionis est, sed utraque lectio (tam illa apud Michæam, quam altera apud Matthæum) in eundem sensum faciliter conciliari potest. Michæas nimirum de civitate Bethlehem ait: *Parvulus es viculus in millibus Iuda*, nempe si oculis corporis applicatur ejus species exterior, spatium, divitiae, etc.; Matthæus verò, et sacerdotes ascribe, Matth. loc. cit., illum viculum oculis spiritualibus contemplantes, ob dignitatem à nascitu Messia contrahendam ait: *Nequaquam minima es in principibus Iuda uribus*, quae hanc prærogativam non habent. Mox enim Matth. loc. cit. additur haec ratio: *Ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel.* Et Michæa loc. cit. dicitur: *Ex te mihi egredietur, qui sis dominator in Israel; et egressus ejus ab initio, à diebus aeternis.*

Denique cum (1) volunt, hebraicam lectionem citati loci Michæam per interrogationem sumendam esse, ita ut sensu sit: *Este tu, o Bethlehem, ex parvulus oppidis Iuda, cum tamen ex te egredietur, qui si dominator in Israel, etc.?* Ubi denū nulla est realis contradictionis inter citatum locum Michæe et Evangeliste Matthæi, ut ex dictis cuius patet.

Scholion. Michæas loc. cit. habet: *Et tu, Bethlehem Ephrata!* Evangelista Matthæus inquit: *Et tu, Bethlehem terra Iuda;* nempe ut haec Bethlehem, Christi nascitum locus, distinguatur clarius ab altera que, sita in Galilæa, è portione tribù Zabulon erat, ut dicitur Iosue 19, 12. Illa autem in tribù Iuda, à sit conditore Ephrata sic dicta, Davidis patria fuit: unde David, 4 Reg. 17, 12, vocatur *filius vii Euphratii de Bethlehem Iuda.*

(1) Vide Calmet Commentar. in citatum locum Michæe et Matthæi,

CAPUT VII.

De Nahum.

Nahum, hebraicè *נָחוּם consolator*, græcè *Νοστός*, patria Elcesæus, ex viculo Galilæe, ut Hieronymus in Prefat. hujus prophetæ ait, post Jonam, qui Ninive converterat, prophetans; eidem civitati relapse in scelerâ, interitum predicti, quæ tandem, ut Cornelius Lap. ostendit, 158 annis ab hac prophetâ à Chaldaicis excisa est. Ceterum sancte et vixisse et obiisse Nahum Prophetam, sepultumque in Begabar tradidit Epiphanius, Dorotheus, aliqui scriptores; ejusque memoria inter sanctos celebratur in martyrologio romano, prima die decembri.

171. Queres I: «Quid (Nahum 1, 1) in his verbis: «*Onus Nine: Liber visionis Nahum Elcesæi, voce onus significatur?* Resp.: Vox *onus* apud Prophetas significat prophetiam, quæ afflictionem et punitionem preannuntiat. Sic cit. loc. dicitur: *Onus Nine: etc.*, hoc est, tristis et minax prophetia contra Nine: Liber prophetiae Nahum oriundi ex Elceo viculo Galilæe. Item apud Prophetam Habacuc, cap. 1, v. 1, dicitur: *Onus quod vidit Habacuc, h. e.*, tristis et minax prophetia Habacuc.

172. Queres II: «Quale est illud diluvium, quo Prophetæ Nahum (cap. 1, v. 8) dicens: *Et in diluvio præterente, consummationem faciet loci ejus, ut beni Ninevæ devastandam predixit?* Resp.: Hic textus duplice potissimum potest habere sensum genitium, unum litteralem impropprium seu metaphoricum, ita ut nomine diluvii hic designetur exercitus Medorum et Babyloniorum, qui instar diluvii ingenti celeritate et impetu invaserunt Assyrios, eorumque locum, id est, regiam Ninevæ detinunt. Nam in S. Scripturâ non raro diluvii aut inundationis et fluctuum nomine (1) exercitus hostiles intelliguntur, regionem aliquam torrente more depopulati, ut Theodoretus, Vatablus, Arias aliquę observat. Alterum sensum, et quidem litteralem proprum citatus textus juxta Tirimun et Cornelium à Lap. habet hunc, quod nomine diluvii præterente intelligatur exundatio fluvii Tigris, cuius urbis Ninevæ adiuta erat. Ille exundationem significare posse videtur Prophetæ Nahum et hoc loco, et cap. 2, v. 6, dicens: *Porta fluviorum aperta sunt, etc.*, et v. 8: *Ninie quasi piscine aquarum, aquæ ejus; ipsi verò fugerunt.* Quasi dicetur Deus nimbus cogit in Tigrim ut exstinet, et catastropham Ninevæ obruat; ferme sicut sub Sardanapalo contingisse narrat Diodorus Siculus, lib. 5 Histor; immo Cornelius à Lap. suspicatur Diodorum in persona et tempore errasse, ac elucionem illam contingisse, non tempore Sardanapoli, sed in ultimâ Ninevæ devestatione (2). Ceterum Ninevæ inundatione aquarum fusse perditam, testatur etiam Dorotheus et S. Epiphanius in vita Nahum. Plura de hac re vide apud Tirimun et Cornelium à Lap. Comment. in Nahum.

(1) Isa. 8, 7; 17, 42 et 45; Ezech. 26, 10.

(2) Vide supra, num. 156, et in proemio Michæe.

PARS VI. SECT. III. DE DUODECIM PROPHETIS MINORIBUS.

CAPUT VIII.

De Habacuc.

Habacuc, hebr. *אַבְאָכָע amplexator* vel *luctator*, græcè *Ἄβακος* de quo, præterquam quid Prophetæ sit, omnia feri incerta sunt, patria, tempus prophetiae, etas, mortis genus, etc. Aliquii oriundum faciunt de tribu Simeon ex agro Betsocher; aliis ex tribu Levi, etc. Alii eum asserunt tempore Ezechie prophetasse, ali post exuditum Jerosolymæ. Alii cum eum illo Habacuc, qui Danieli prandium portavit, confundunt; ali distinguunt. Quæ dubia ex parte solvuntur, si duos Habacucos Prophetas admittamus, sicut duos prophetas Michæas admisisimus (1). Ceterum Prophetæ Habacuc, de quo hic agimus, prædicti exuditum Jerosolymæ et Iudeæ per Chaldeos, ac deinde Chaldeorum vice, et Judæorum liberationem per Cyram et Persas; et totius humani generis per Christum, cuius nativitatem, passionem, etc., insigni curamine pangit ad depingit. Vita sanctæ peracta sanctorum Catalogo adscriptus legitur 15 januarii; corpus ejus sub Theodosio seniore divinâ revelatione repertum fuit, ut diximus in proemio Michæe.

173. Queres III: «An illa Prophetæ Habacuc (cap. 3, v. 17) communio: *Ficus non florebit*, etc., non sit ridicula, cum sic arbor nunquam et nulli locorum floreat, id est, nullos flores (ut alia plante), sed tantum fructus ipsos seu ficos proferat; adeoque carentia florum non sit posita, sed ipsa natura hujus arboris?» Resp.: Hoc est novum specimen maligni incredulorum animi adversus S. Scripturam, quo omnia corradunt, quæ quoconque demum modo servire putant ad ingenerandum rudibus et indecios contemptum S. Scripturæ. Quare, dum teste Cl. Bullet (1) in Operæ cui titulus: *Doutes manuscrits sur la Religion*, id est, *Dubia manuscrīpta super Religionem*, in quâdam objectione verba illa Habacuc Prophetæ: *Ficus non florebit*, deridentur; potius provet et insciat incredulorum, talia objiciuntur, se manifeste prodit. Nam, ubi Vulgata nostra loc. cit. habet vocem latinam, *floreat*, ibi in textu hebreo ponitur vox *Pharach*, quæ tam *floure*, *blühren*, quam *pullulare* sive *germinare*, anschlagen, seu germen proferat significat (2). Ipsa autem sacer contextus innuit, dictam vocem hebream hoc leco ipsam germinatum seu ficum protuberationem significare. Sermo enim ibi est de ipsi plantarum fructibus. *Non erit germe in vineis* (loc. cit. Habacuc ait), *menierat opus olive*; i.e., olea non feret olivas, et area non afferat cibum; ergo pariter, quando ibi, cap. 3, v. 17, ait: *Ficus non florebit*, sermo est de ipsi fructibus progerminantibus. Certe 70 Interpretes hoc loco clare dicunt: *στέρησεν ἐδώ καρπούς*, *Quoniam ficus non afferat fructum*. Sic etiam habeat textus syriacus, arabicus, et etsi vulgata. Sic quoque hunc locum citat S. Cyprianus, tractata contra Demetrianum his verbis: *Ficus non afferat fructum*. Item S. August. L. 18 de Civitate Dei, c. 52, Theodoretus in cap. 5 Habacuc. Ipse quoque S. Hieronymus Comment. in hunc locum, haec verba: *Ficus non florebit*, fermè coincidere, inquit, seu non multum distare à translatione 70 Interpretum, qui verterunt: *Ficus non afferat fructum*.

176. Corollarium. Nostram Vulgatam inepti aliquis argueret erroris, quod loc. cit. dicat: *Ficus non florebit*, cum potius cum 70 Interpretibus dicere debet: *Ficus non afferat fructum*. Incepit, inquit, id contra Vulgatam objiceretur. Ambæ enim ha versio, tam illa latina Vulgata nostra, quam altera greca 70 Interpretum quoad substantiam consentiunt. Nam vox *florebit* in nostrâ Vulgata hinc non est strictè et propriè accipienda, in eo scilicet sensu, ac si fleus instar aliarum plantarum flores exterius proferre solet; sed sumenda est (ut etiam à profinis scriptoribus sapienti sumitur) in sensu minis proprio seu metaphorico, ita ut vox *floure*, idem significet ac, *virescere*, ac, *fructum proferre*. Unde sensus est: *Ficus exarcescit, non virabit, fructum non proferet* (3).

(1) Réponses critiques, tom. 3, pag. 230, edit. 1819.

(2) Vide Frane. Haselbauer Lexicum hebreo-chaldaicum literâ ꝑ p. columnâ 61.

(3) Cl. Weitenauer ad vitandas trias ab incredulis contra citatum locum Vulgata nostrâ motas. hunc

Schollon. Dixi arboreum ficum non flore exteriū, seu flores instar aliarum arborum exteriū non proferre. Teste tamen Universalis Lexico Lipsiensi multi botanici assurunt etiam ficum arborem flores suos ipsi fructibus inclusos habere, nempe certa quedam filamenta similia staminibus quas in ipsis fructibus reperiuntur.

Ceterum, etiamsi poneretur, arboreum ficum nullos prorsus flores, seu exteriū prolatus, seu ipsi fructibus inclusos habero, tamen, ut supra ostensum est, ficus dici potest, *flore*, id est, virescere et fructus proferre. Sic, quod à Latinis cum Horatio 1. 1 Epistolarum. Epist. 1, vers. 5, vocatur *ficus prima*, id Itali appellant, *fico flore*, hoc est, *fico flos*; prout videre est in tom. 1 *Osservazioni intorno ad Oraio del Cav. Clementino Vannetti Academicum florentino*. Edit. Roveret. 1792, pag. 166 et 167.

Accipitur nimurū vox latina, *flore* (ut pariter supra jam monui), sēpē in sensu impropiō et metaphorico; sicut etiam Virgilius, Georg. 1. 2, vers. 5 et 6, canit: *Pampino gravida autumno floret ager*; et tamē vites autumno non florent: adeoque hic *flore*, non proprium, sed metaphorico sit. *Floret mare nāribus*, id est, abundat, gaudet, etc. Vide Virgilius *Maronis Opera ex fide Nicolai Heinssi... cum notis integris Ruzel. Coloniae Munitiane*, 1782, tom. 1, pag. 161.

CAPUT IX.

De Sophonias.

Sophonias, græcè, Σεφωνία, hebr. שְׁפֹנִיָּה, quod Lutherus in suis Biblioſis recentiorum puncta secutus, reddit, *Zephonia*, latinè, iuxta S. Hieronymum ad Paulinum, significat *speculator Dei*, vel *absconditus Domini*. Prophetavit autem Sophonias in diebus Josias regis Iuda, Sophon. 1, 1, et convixit Jeremia, cui perquam similis est, etiam in stylo, ut videatur quasi abbreviator illius esse, quemadmodum Isidorus in eius vita ait. Hortatur Iudeos (quamvis et alii quibusdam gentibus, Ammonitis, Moabitis, Āthiopibus, etc., ultricecum divinam justitiam cap. 2 predicti), ut, relata idolatria aliisque sceleribus, ad penitentiam et veri Dei cultum redeant; ni faxit, inevitabile per Chaldeos excidium ipsis predicti. Solatur tamen eos spe liberationis eis servitute diaboli sub Christo et per Christum future. Vitā sanctę transacta, idem prophetat in agro proprio sepius est; ut Isidorus cum aliis ait in martyrologio romano catalogo sanctorum, die 5 decemb. adscribitur.

477. Queres I: *Quid Sophonias significare velit eis verbis cap. 2, v. 5: Vō qui habitat funiculum e maris, gens perditorum?* Quis est iste funiculum maris? que fuit illa gens perditorum, hebraicē gens Cerebū? — Resp.: Propheta funiculum maris vobis in germanicis Biblioſis suis non vertit, prout alia germanica Biblia solent habere: *Der Feigenbaum wird nicht blühen*; sed, *der Feigenbaum wird nicht grünen*. Erratum quoque ad restitundos incredulorum cavillos hanc de re disserit in suorum Biblioſis germanicorum prefatione ad Pentateuchum § 1.

cat partem vel oram maritimam, quam ut hereditariam incolebat gens Cerebū, id est, gens perditorum, seu perditionis destinata. Erat autem hec gens, provincia quadam Philistaeorum p̄re exteris helicos, ex quā David duas legiones praetorianas et fortissimas ad corporis sui custodiā olim sublegit (Joseph. lib. Antiq. 7, c. 41), fermè sicut hodie sunt, et ab antiquis temporibus apud regem Gallie Helveti erant corporis custodes. Videtur autem (ut Cornelius à Lap. existimat) David, cùm à Saulle ad Philistines, putat Achis regem Geth profugeret; inde eos a duxisse. Porro haec duas legiones dicta sunt Cerebū, i. e., perditoris seu interfectores, et Phelethi, i. e., liberatores; quia reges ejusque ascelas ab omni periculo hostium liberabant, et ad hostes ejus interficiendos destinati erant. Hinc, quando David à facie filii salomonis fugiebat, universi servi ejus ambulabant iuxta eum, et legiones Cerebū et Phelethi, 2 Reg. 15, 18. Et 1 Par. 18, 17, dicitur: *Banais filius Joiaða super legiones Cerebū et Phelethi*.

CAPUT X.
De Aggezo.

Aggezo, græcè, Ἀγγέλος, hebr. festivus, cum Judeis sub Cyro a Babylonī, ubi natus est, redux Jerosolymam, primus ibidem post captivitatem Babyloniam prophetavit. In cursu prophetie sua elidit trivolas Iudeorum excusationes de fabrī templi regredicandi diutius diffendit; promittitque, cūm Christus dominus venerit, se impetrūrū gloria domum illam, maiorumque futuram gloriā domū posteriorū seu tempī huius secundi, quā prioris, id est, templi Salomonici. Porro aliqui, teste S. Hieronymo, putarunt Aggeum non fuisse purum hominem, sed angelum incarnatum. Verum hie est error (1); ex eo tamen colligimus Aggeum prophetam eximā fuisse morum vitaq; innocentiam ac puritatem. Catalogo sanctorum adscriptus legitur in Martyrologio rom. die 4 juli.

478. Queres I: *Quoniamdū Aggeus (cap. 2, v. 7) dicere poterit: Adhuc modicum est, et venit Desideratus cunctis gentibus; cum tamen ab anno 2 Darii Hystaspidis, quo haec propheta facta est, usque ad Christi adventum fluxerint anni plusquam quinque?* — Resp.: Illi unum modicum quid sunt respectu temporis elapsi ab orbe condito. Addit Arias idem tempus esse modicum respectu legis christiane ad finem usque mundi durature, qua tamen et ipsa in sacrī litteris hora vocatur Joan. 2, 18: *Plās, novissima hora est.*

479. Queres II: *Ex an Aggei vaticinio (cap. 2, v. 7, 8 et 10) de brevi venturo Desiderato cunctis gentibus solidē contra Iudeos ostendi possit, Messiam jam venisse?* — Resp. affirmativè. Antequā autem id ostendamus, obseruo, quid cām Iudeorum seniorum, qui templi primi seu Salomonici magnificatim et opulentiam olim (nempe ante captivitatem babylonionam) viderant, postea templi secundi, quod

(1) Vid. Tirinum, Comment. in Agg. 1, 15.

solutā à Cyro captivitate babylonica adificare cooperant Iudei, angustiam et paupertatem videntes, amarē flerunt, 1 Esdr. 3, 12, 15; Deus autem solatus populus, et incitaturus ut incepta fabrica templi secundi insistat, per Aggeum preannuntiaverit prerogativas templi secundi p̄re primo seu Salomonico, cō quod ad templum hoc secundum Messias ipse venturus esset. Ita enim Aggeus loc. cit. inquit: *Quia haec dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, et ego comprobore celum et terram, et mare et ariam. Et morebo omnes gentes; et veniet Desideratus cunctis gentibus; et implebo domum istam gloriā...* Magna erit gloria domus istius novissimae plus quam primae; et in loco isto dabo pacem.

Jam ex hoc vaticinio Messiam pridem advenisse, manifestē evinētur; quod si ostendo: Vi huius vaticinii Messias ad templum secundum venturus debet; ergo venit stante adhuc templo secundo. Subs. Atqui templū secundum pridem a Tito sub Vespaſianō Augusto, funditus eversum est; ergo pridem, et ante factum à Tito eversionem illam Messias advenit. Prob. ant. quod primū, quid nimurū, qui in templum secundum videntur hie pranuntiatur, Messias sit. Nam 1° solus Messias dei propriū potest *Desideratus cunctis gentibus*; sieque vocatur Genesis 49, 10. Nec obstat, quod paulo alter legatur in textu hebraico, et apud 70; in hebraico quidem: *Venient desiderium cunctis gentibus*; apud 70 verò: *Kaz iż-że kċċekk xarxew tħalli. Venient electa omnium gentium*; non enim haec lectiones diffrētūt à Vulgata latīna quod sensū; nam in hebraico in verbo נְאַבָּא bay, est enallagmū numeri Hebrei usitata; dùm verbum duobus additum substantiis, quorum unus regitur ab altero (u hie fit) convenit cum posteriore: exempla habes Gen. 4, 10: *Vox sauginum fratris tui clamans ad me. Job. 15, 20, 52, 7.* Sieque in hebraico sensus est: *Venient desiderium cunctarum gentium*, quod idem est, ac dices: *Venient desideratus cunctis gentibus*. Vide hāc de re Cl. Widenhofer. Apud 70 verò, electa, idem est ad desideria; recte autem Messias sic dicitur, *gentium desideria*, quia hic completerūs erat carum desideria. 2° Solus Messias promissam illam in memorāto Aggei vaticinio pacem, scilicet *Domum inter eum homines*, de facto dedit. 3° Item ab illo solo major templi secundi gloria desunī potuit; enim quad exēta templū secundum templo Salomonico esset longē inferius. 4° Ipsi veteres rabbini consentiunt in eo, quod memorāto Aggei vaticinio de adventu Messiae intelligendum sit. Sit in L. Sanhedrinā e. Helec, R. Akibha, illud iti exponit: *Adhuc unum modicum... et adducant desiderium cunctarum gentium, de diebus Messiae et de rege Messia, et de tempore, aucto fuit post destructionem primā domus. Ibidem alia existat expositiō hoe modo: Adhuc modicum, et comprobore celum et terram, et postea veniet Messias*. Adde R. Isaac, qui in Muninime fidei, c. 54, vaticinum illud Aggei de Messia explicat, eti per τέ, *modicum*, intelligit inī mūndū.

Propterea etiam antec. quod alterum; scilicet in edēm vaticinio *Messiam venturum predici ad templum secundi*

dam. Nam 1° hoc patet ex particula demonstrativa *istam*; *implebo domum istam gloriā*; et ne esset ultra aliter interpretandi libertas, in hebraico energiē posuitur, *hanc istam*. 2° De illo templo hic sermo est, quod respectu primi Salomonici multò erat vilius et angustius, ut ferent etiam Iudei seniores, 1 Esdr. 3, 12, 15; et quorum proprie animos erigendos Aggeus a Deo missus est; sed templum hoc erat templum secundum post captivitatem babyloniam sub duce Zorobabel restaurari coptum, ut supra jam observavimus. 3° Quia Aggeus ait, hac se p̄dicta post *modicum* eventura: *adhuc unum modicum*, etc. Si autem de templo alio, post templi secundi destructionem futuro, sermo esset, falsum Aggeus locutus fuisset, cum jam ultra 17 secula destrūctum sit templum secundum, quin spes illa afflugeat à longe, excitandi mentis tertii. Imò hoc nunquam futurum est iuxta illud Dan. 9, 27: *Usque ad consummationem et fuerit per severabit desolatio*. Hinc corrūt Barbanella Iudei recentioris interpretatio, vaticinum Aggei allatum de templo tertio explicantis.

Quia autem adhuc alia argumenta contra nostram demonstrationem de adventu Messiae jam facta, ex allato Aggei vaticinio potitam Barbanella, aliive affert, solidē soluta inventies apud theologos (1) passim, et apud Xaverium Widenhofer. Unde illi ulterioris recentis ad refutandis supersedebū; cum mihi ad finem præsentis operis properandum sit.

CAPUT XI.

De Zacharia.

Zacharias, hebr. memoria Dei, verē memoria mirabilium Dei, synchronus seu cognitus fuit Aggeo. Laudat in prophetia sūt et urget instauratiōnē templi Ierosolymitanū; simulque monet Iudeos, ne idola et vita-majorum imitentur. Predicti variis eventus usque ad Christum, maximē quatuor monarchiarum successiones; Christi autem vitam et passionem, penē instar evangeliste recenset, ejusque regiam dignitatem et potestum insigniter commendat. Porro virtutibus et senectatē graven Zachariam decessisse in Iudeā, et iuxta Aggeum Prophetam humatum esse, scribunt Ephanius et Dorotheus in ejus vita; ac in Martyrologio romano adscribitur sanctorum Catalogo die sextā septembri. Ad hoc creditur hic Zacharias esse ille, qui Matth. 25, 35, et Lucci 11, 51, dicitur occidus a Iudeis *inter templum et altare*: quā de re plura inventies apud Cl. Weitenauer (2), Cesār Ća. īmo (3), Bollandistas (4), aliisque.

180. Queres I: *Quo sensu Zacharias, cap. 12, v. 2, predixit: Sed et Iudea erit in obsidione contra*

(1) Vide tractatū de Verbo Incarnato Cl. Holtzclau, disserr. 1, art. 5, pag. 71, 74, aut alios theologos in tractatū de Incarnatione.

(2) In sua versione germanicā Bibliorūm, Prefat, in Zachariam Prophetam.

(3) In Historia V. T. part. 6, cap. 1.

(4) In commentatori historico critico mensis septembri de S. Zachariā Prophēti §§ 2 et 5, tom. 2, mensis septembri ad diem 6 ejusdem mēnsis.

e Jerusalēm. Quomodo, aut quā occasione tribus Iuda et Jerosolymam, Judgee metropolim, obsidere potuit?

Resp. : *Huius vaticinii sensus non est, quod tota tribus Iuda Jerosolymam obsecrata sit, sed duntaxat Judgee perfidi et transfuga. Tales fuerunt Jason et Menelaus, qui profugi ad Antiochum, Jerosolymam obsecraverunt et vastarunt (1). Item ali permulti, qui minarum et tormentorum Antiochī metu, à Iudaismo ad gentilismum teste Josepho, lib. 12 Antiq. c. 6, et ipso S. codice (2) apostolarunt.*

181. Queres II : *Quid sentiendum de expositionibus quibus auctor libri Horus dicti (3) quodam vaticinia Zachariae à te citata exponit? Resp. Idem sentiendum, quod de aliis ejus expositionibus scripturisticis, quas esse fabulosas, impias, et prorsus gratis sine omni solidâ ratione confitcas, jam alibi (4) iterat ostendimus. Addo unicum exemplum de Zacharie cap. 14, v. 9, ubi dicitur : *Et erit Dominus rex super omnem terram; in die illa erit Domus unius, et erit nomen eius unum, quem textum famosus auctor libri Horus dicti his verbis exponit : *Hic est ille locus, qui ad novum regnum pure aeternae lucis Persarum alludit, quod in exordio futuri mundi, quando omnes planeta suas revolutiones peregerint, incohandum erit, ut iam sepius ostendimus.***

Debuhus idem auctor potius dicens : *Ut iam sepius commentari sunus. Quis enim non videt, modò allatum hujus auctoris expositionem citati textus esse putidam fabulam, ac impium ethimica superstitionis partum? Numquid rationi, fidei, ac ipsi experientiae longè conformior est interpretatione, si cum S. Hieronymo, Roperto, Haymone, Vatalbo, etc., dicamus, sensum citati versiū 9 esse, quod Dominus rex super omnem terram, à Zacharia predictus sit Christus, quem ut Deum mundi Dominum per predicationem apostolorum agnoverunt et coluerunt omnes gentes. Et quamvis olim multi habiti sint et nominati dii, ut Jupiter, Apollo, Mars, etc., tamen fundata Christi religione ius ab omnibus christianis gentibus colebatur et nominabatur Deus, pater Christus, qui solus verus est Deus, idemque cum Patre et Spiritu sancto. Tunc ergo, eversa idolatria seu cultu plurimorum, nomen unius Dei à gentibus orbis terrarum invocatum est : *Et erit nomen eius unum.* Certe hic sensus omnino conformis est sanctificati et zelo Zacharie Judaeos à virtutis, ab idolatria, inobedientia, apostasia tantoper dehortantibus; minime vero prior ille sensus ridiculus et superstitiosus de futuro novo regime pure aeternae lucis Persarum. Recole etiam, que jam alibi contra fictitas Horii interpretationes librorum propheticorum attulimus.*

Taceo similes alias futilis expositiones, quibus quedam Zacharie Prophetæ vaticinia larvatus ille Horus in perversum et impium sensum detorquere studet. Easdem pridem exposuit et refutavit Cl. Sandbuehler in nota suo opera contra Horum edito.

(1) 2 Mach. cap. 4. Vide etiam cap. 5, v. 6 et 13.

(2) 1 Mach. 4, 55.

(3) Vide supra, num. 5, 57, 84 et 145.

(4) Ibidem.

CAPUT XII. De Malachia.

Malachias, hebraicē *Malachi*, mutuus vel *angels Domini*, à tribu Zabulon post redditum populi ē Babylonīa, natus in Sopla, adiunca juvenis fato funditus, juxta maiores suos in proprio agello repositus est, inquit S. Epiphanius, Dorotheus et Isidorus in eis Vita. Porr̄t is 1° arguit in suā proprieṭate Judgeos ingratis dinis in Deum tantorum bonorum auctorem. 2° Sacerdotes taxat negligentes, sacerdotum et impieatis. 3° Prædicat abolendum sacerdotium et sacrificium Aaronicum, eique substituendum aliud purissimum et augustissimum, puta sacrificium corporis et sanguinis Christi sub speciebus panis et vini, in Eucharistia. 4° Judgeos reprehendit, quod, repudiatis legitimis uxoriis, indicant alienigenas. 5° Promittit adventum Christi ejusque precursorem Joannem Baptistam. 6° Culpat Judgeos, quod Deum offendant fruندando, sibique arrogando ejus decimas et primitias. 7° Denuntiat extremi judicii diem, ejusque prodromum, Eliam, qui reliquias Judacorum convertet ad Christianum. Catalogo sanctorum in romano Martyrologio adscriptus est Malachias Prophetæ die 14 januarii.

182. Queres I : *Quomodo Malachias in tempore presenti diceret poterit (cap. 1, v. 11) : In omni loco sacrificatur nomini meo oblatio munda, id est, ut catholici volunt, sacrificium missæ; cum hoc nonnisi post quadragesim et plures annos post hanc prophetiam à Christo in ultimā conā eam passionem suam institutum fuerit?* Resp. sensum hujus propheticæ esse : *Sacrificatur*, id est, sacrificabitur, et offeretur brevi (1) per Christum et apostolos. Malachias enim inter 12 Prophetas minorum ultimus, propheticè hic loquitur, et vaticinatur de futuro. Solent enim Prophetæ de futuro loqui velut presentibus; quia illa, etiam longo tempore post futura, divino tamen hume velut presentia vident (2).

Corollarium. Turpiter errat Voltarius, dum in tractatu de Tolerantia Prophetam Malachiam falsitatem accusat, quod cit. loc. (nempe cap. 1, v. 11) illo tempore, ubi omnes gentes idolatria serviebant, Deo vero affirmet ubique terrarum mundas hostias offeri. Non enim Prophetæ loquitur de illo tempore, quo hoc vilificationem edidit, et quo idolatria adhuc in ore terrarum dominabatur, sed de tempore futuro legis evan gelicæ, quo cultus unius veri Dei, et purissimum ac angustissimum sacrificium missæ apud gentes orbis terrarum introductum est, ut ex dictis constat.

Alian adhuc responsionem ad confutandam illam Voltarii objectionem, teste Cl. Weissenbach, afferat auctor Epistolaram Judaicarum, paginā 288, his verbis

(1) Vide precedentem num. 478, questio 1, de Aggei prophétia.

(2) Vide supra, num. 27, quest. 11, de Prophetæ generatim spectatis. Item in eandem rem consolare poteris Cornelium à Lap. Commentarii, in Prophetæ maiores, canon. 4 et 15, inter canones Prophetæ incem preferentes, quos hic auctor ante hoc sumum Commentarium posuit.

PARS VI. SECT. III. DE DUODECIM PROPHETIS MINORIBUS.

Ibis : *Hec ratio loquendi* (Prophete Malachie loc. cit.) ob eandem causam non potest nisi vaticinum esse futurum. Si quis hebreus sciat, ut dominus de Voltaire had dubius sit, etiam hoc sciat necessarium est, ex inde sermons ejus idipsum TEMPUS, quod significat FUTURUM, adhiberi etiam ad presens indicandum, et vice versa.

183. Queres II : *An excitato loco (Malach. 1,11) : Ab ipsis enim solis usque ad occum, magnum est nomen meum in genibus; et in omni loco sacrificatur et offeratur nomini meo oblatio munda, contra Judgeos, et acatholicos efficaciter proklari possit, quod in N. T. detur verum ac proprium sacrificium, quod est inveniuntur Missæ sacrificium?* Resp. affirmativè. Id enim non solim patet ex concilio Tridentino, sess. 22, cap. 1, de sacrificio missæ ita loquentis : *Hec illa mundi oblatio est cum nullā indignitate aut malitia offerentium inquinari potest; quam Dominus per Malachiam nonnisi quod magnum futurum esset in genibus, in omni loco mundum offerendas predixit; sed etiam ex doctrinâ Patrum grecorum et latinorum, Justini M., Irenaei, Eusebii Casariensis, Chrysostomi, Augustini, Theodoreti, Damasceni, et ex aliis argumentis; uti scripturis Comment. in Malach. cap. 1, v. 11, ac theologi in tractatu de SS. Eucharisticis sacramento et missæ sacrificio passim ostendere solent. Præcipue de hac polemica questione legi mercutor Cl. Widenhofer, Commentario in Malach. cap. 1, v. 11, ubi contra Judgeos, R. Abarbinel, R. Jarchi, R. Jonathan, item contra acatholicos, presertim contra Christophorum Mat. Pfaff. ejusque dissertationem Tubing. an. 1749 editam, ac subinde germanice recocant, prolixè et solidè ostendunt, in N. T. dari verum ac proprium sacrificium, nempe inveniuntur Missæ sacrificium.*

184. Queres III : *An ex illis verbis (Malach. 4, 5 et 6) : Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetaem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis; et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum, solidè prebeat, quod Elias Propheta, qui (Reg. 2, 11) ascendit... per turbum in colum, canto diem extremi judicii venturus sit?* Resp. affirmativè. Id enim iam alibi (1) solidis argumentis ostendimus. Juvat tamen hic tanquam in loco proprio argumentum in Malachia citato vaticinio desumptum paulo distinctius evolvere. Itaque sic argumentor. In citato loco Malachia agitur de die extremi judicii; simulque assurit, quod ante hanc diem venturus sit Elias Propheta; ergo. Prob. antecedenter primus membrum ex contextu. Cùm enim Judei, Malach. 2, vers. ult., interrogassent : *Ubi est Deus iudicii?* Deus, Malach. cap. 3, promittit Messiam iudicem, qui redet unicuique iuxta opera sua : *Et tunc videbitis Malach. 3, ult., quid sit inter justum et impium, et inter servientem Deo et non servientem ei.* At quando videbunt? Respondet Deus, Malach. cap. 4, v. 1 (quod in hebreo est versus 19 capituli 5 continuatio) : *Ecce enim dies venit, succensa quasi coninus (quo oculi ardentes,*

(1) Part. 5 S. Script. contra incredulos propugnat, de quatuor libris Reg., quest. 58.

et elementa ignis ardore solventur, ut ait S. Petrus in sui Epist. 2, c. 3, v. 12) : *Et erunt omnes superbi et omnes facientes impietatem, stipula; et inflammat eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quae non derelinquet eis radicem et germe.* Sed hoc in extremo iudicio fieri; ante quod semper remanebunt radices et germinis impietatis; ergo. Confirmatur ex citato Malach. cap. 4, v. 5, ubi Elias venturus dicatur, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. Sed sic describitur dies extremi iudicii; ergo.

Pro. jam antecedenter secundum membrum, quod idem Elias, qui per turbinem in colum ascendit, ante diem iudicii reditur sibi, 4° quia textus Malach. 4, 5, eum proprio nomine compellat Eliam, et quidem ab officio notum Prophetam; 70 Interpretet in vaticano exemplari eum à patria vocant Εσθίτης, Θεσβίτη; cuius consuetus versio arabica; ergo. Confirmatur ex Ecclesiastici c. 48, v. 10, ubi idem, qui v. 9 receptus est in turbine iugis, dicitur scriptus esse in iudiciis temporum lenire iracundiam Domini; conciliare cor patris ad filium, et restituere Christo, à quo apostolaverunt, tribus Jacob, quem textum repetens Malachias cap. 4, at v. 6 : *Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum.* Et tunc veniet Messias secundo, et percutiet terram anathemate, ut Malachias ibidem addit.

Dices I : *Christus discipulis Matth. c. 17, v. 10, dicentibus : Scribe dicens, quod Eliam oporteat primum venire, id est, priusquam veniat Messias, respondens, v. 12, ait : Elias jam venit; et intellexerunt discipuli, v. 15, quia de Joanne Baptista dixisset ei;* ergo verbi Malach. 4, 5 : *Ecce ego mittam vobis Eliam, antequam veniat dies Domini, etc., id est, antequam veniat Messias, intelligenda sunt non de Eliā Thesbitē, sed de Joanne Baptista.* Resp. Christus apud S. Matthæum loc. cit. non negat, Eliam Thesbitē ante extreum iudicium venturum, et de hoc Malachiam Prophetam verbis illis : *Ecce ego mittam vobis Eliam, etc., loqui; sed potius assurit, Eliam Thesbitē quidem venturum in fine mundi; eum vero, qui spiritu et simili zelo erat Elias, nempe Joannes Baptista, jam venisse. Christus enim duos ibi distinguunt Elias, unum imitatione et zelo, qui fuit Joannes Baptista, praecurrens primum adventum Christi; alterum Eliam in persona propriâ, seu Eliam Thesbitē, ejus adventum, ut dixi, non negat loc. cit., sed confirmat vers. 11, dicens : Elias quidem venturus est, et restitutus omnia, etc. Ubi facit distinctionem inter Eliam, qui v. 12 jam venit, et inter Eliam, qui v. 11 venturus est et restitutus omnia. Totus enim contextus ita habet : Et interrogaverunt eum discipuli dicens : Quid ergo scribere dicunt, quod Eliam oporteat primum venire? At ille respondens, ait eis : Elias quidem venturus est, et restitutus omnia. Dico autem vobis, quia Elias jam venit, et non cognoventer eum, sed fecerunt in eo, quecumque voluerunt. Quibus ultimis verbis Christus Herodem, qui S. Joannem Bapt. occidit, hujusque persecutores indicat.*

Ceterum, quod S. Joannes Bapt. fuerit spiritu et virtute, h. c., imitatione et zelo Elias, clare dixit Angelus ad Zachariam ejus patrem, Luc. 1, 17, his ver-

bis : *Et ipse procedet ante illum (h. e., Christum) in spiritu ei virtute Eliam.*

185. Dices II : *Ipsa S. Hieronymus in citato texu Malachia cap. 4, v. 5, per Eliam intelligit chorum Prophetarum ; ergo non est necesse, eundem textum intelligere de Eliâ Thesbite. Confirmatur. Brücknerus ait citatum versum 5 sic verbi posse : Antequam veniat dies Domini magni et terribilis ; ergo hic textus non est necessarij intelligendu[m] de die terribili, i. e., extremi iudicii. Resp. : Dist. ant. : S. Hieronymus cit. loc. per Eliam intelligit chorum Prophetarum in sensu mystico, conc. ; in sensu litterali, neg. Nam Eliam in propriâ persona sumptum cit. loc. intelligendum esse in sensu litterali, clare ibi docet S. Hieronymus, ut patet ex contextu, quia ita habet : « Ecce ego mittam Eliam prophetam, etc. Post Moysen... Eliam dicit esse mittendum. In Moysi legem, in Eliâ prophetiam significans... Les enim et omnis Prophetarum chorus Christi predictat passionem. Igitur antequam veniat dies iudicij, et perirent Dominus terram animatae... mittit Dominus in Eliâ — omnem Prophetarum chorus, qui convertat eum patrum ad filios, Abraham videlicet et Isaac et Jacob, et omnium Patriarcharum ; ut credant posteri eorum in Dominum Salvatorem, in quem illi crediderunt. » Ex quibus verbis S. Hieronymi manifestum est, eundem in sensu quidem mystice per Eliam hic intelligere omnem Prophetarum chorus, minimè autem negare, sed positivè asserere Eliam in persona mittendum, antequam veniat dies extremi iudicij, adeoque citatum versum 9 Malachie in sensu naturali intelligendum esse de ipso Eliâ in persona propriâ spectato.*

Ad confirmationem, resp. et dieo Brücknerum in sù illâ versione citati versi 9, non solū menti Patrum et interpretum orthodoxorum, sed ipsi etiam Lutheru suo contrariari, qui sic verit. *Siehe, ich will euch senden den Propheten Eliâ, ehe denn da kommt der grosse und schreckliche Tag des Herrn.* Similiter convariarus versioni 70 Interpretum, qui cit. loc. habet : *Ἵδος ἡρῷαν πεποιηθεῖσαν οὐαὶ τοῖς προφήταις, προφήταις καὶ ἀπόστολοις : Ecce ego mittam Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnum et illustre.*

Item contrariatur Paraphrasi chaldaice, que citatum versum ita proponit : *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, ante adventum dei, qui venturus est à conspectu Domini, magnus et terribilis.*

SECTIO IV.

DE LIBRIS MACHABÆORUM.

Appellantur hi libri Machabæorum à principio religionis vindice, sacrorumque bellorum duce Iuda, qui primus dictus est Machabæus, quod cognomen etiam alii postea adhesit. Quid autem hec vox *Machabæus* significat, aut unde derivetur, incertum est. Alii ejus originem reputant à voce hebreâ *Mechabe*, *extinctio*, ut significetur Iudam illum fuisse extinsum in extinguis nostris; alii alio (1). Ceterum libri Ma-

(1) Vide Cl. Wiedenhofer, aut Cl. Goldhagen, aliquos in prefat. Commentarii in lib. Machab.

chabæorum circumferuntur numero quatuor, sed soli duo priores canonici sunt, reliqui adhuc apocryphi, id est, occulte et incerte auctoritatis. Explicant autem, quis status fuerit Ecclesia Judaica sub tertâ monarchia que fuit Graecorum. Sicut ergo libri Esdra et Esther exponunt varijs casus Synagogæ tempore secunda monarchia, Persarum et Medorum; ita libri Machabæorum recentem ejusdem casus tam adversos, quam felices tempore tertia monarchia, sub regibus Syrio et Ægypti. Hinc ad intelligentios hos libros ap̄ primi servit tabula chronologica regum Syrie et Ægypti; item summorum pontificum Judaicorum eodem tempore viventium, quas præter alios exhibet Fullonius (1); tabulam autem chronologiam omnium rerum gestarum, quae in 4 libris Machabæorum narrantur, Commentario suo in duos lib. Machab. præfixi illustris. Calmet. Porro, si temporis quo res geste sunt, habenda esset ratio, primum locum inter quatuor libros Machabæorum obtineret tertius, cum ea, quae quarti Ægyptiorum regis Ptolomei Philopatris et Antiochi M. tempore Judæi contigerint, enaret. Secundus locus debetur ei qui nunc quaque secundum liber Machab. est, et continet acta Antiochi Epiphanius et Iudea Machabæi. Tertio loco esset, qui nunc liber primus Machab. vocatur, et præter acta Jude Machab., insuper etiam fratrum illius Iosephæ et Simonis victorias prosequitur. Quarto loco maneret, qui nunc quartus est, quique geste recenset Joannis Hyrcani illi Simonis. Sed horum quatuor librorum sive ordine temporis digestorum primus et ultimus (ut dixi) apocryphi sunt, quid à mille probato concilio, nullisque Patribus in sacrorum librorum Canone recensentur; duo verò medi, qui soli in S. Bibliis existant, sunt canonici, ut nunc dicemus. Duorum istorum librorum duo esse diversos scriptores à Spicul. inspiratos, patet 1° ex materia; quia posterior liber eadem, quo prior, prosequitur, sed prorsis alter, nec tamen meminit unquam alter alterius; 2° ex chronologia, seu anumor suppositione. Quoniam enim tam auctor prioris, quam auctor posterioris libri eran Seleucidarum, seu regni Graecorum sequatur, prior tandem assumptus eram Seleucidarum Judæorum, quæ annos inchoat à mense nisan, qui ferè martio nostro respondet; posterior verò aera Seleucidarum Antiochenus seu Alexander, quem annos toto semestri seris inchoat à mense tisri, qui in septembre nostrum (2) incidit; 3° ex stilo et phras. quæ in 1 libro Machabæorum hebreum idioma redolent; in 2 libro idioma grecum. Qui tamen fuerint isti du scriptores agiographi, non liquet (3). Id solum certum et manifestum est, quod scriptor libri posterioris eu[er]t hoc nomine descripsit, ex Jasonis cuiusdam Cyrenæ quinque libris, quasi Historiae epitomen descripsit.

(1) Ante suum Commentarium in lib. Machab.
(2) Vide Hermann. Goldhagen, Introd. in S. Scriptur. p. 2, num. 288; et præcipue Fullonius, Comment. in 1 Machab. 4, 11.

(3) Verosimilis scriptor 1. I Machab. fuit unus de primariis Hierosolymitanis sacerdotibus, et (nt Bellarmine, Sanctus, et Nierembergius existimant) Joannes Hircaeus filius Simonis; scriptor 2. Ma-

CAPUT PRIMUM

De Libro 1 Machabæorum.

186. Queres I : *An dux primi libri Machabæorum ab Ecclesiæ catholico merito in Canonem divinorum librorum admitti sint?* — Resp. affirmativè propter rationes jam alibi (1) allegatas. Videri etiam de hac questione polemica præter alios polemicos et scripturistos merentur Fullonius (2), Wiedenhofer (3), et Goldhagen (4), quorum ultimus omnia Protestantum argumenta, tam communia, quam ex historiâ et chronologîa petita eruditè refutat. Nos in decursu sequentium questionum saltem præcipua lorum argumentatione cum additâ eundem solutione afferemus, nisi jam alibi (5) à nobis soluta sint.

Scholion. Quid de tertio et quarto Machab. libris apocryphis sentendum sit, exponit illustr. Calmet in suo Commentario in lib. Machab. ad finem.

187. Queres II : *« Quomodo (1 Machab. 4, 1), Alexander Philippi Macedo... primus regnaverit in Græcia ; cum tamen ante ipsum, ejusque patrem Philippum in Græcia regnaverint principes et reges Lacedemoniorum, Macedonum, Corinthiorum et Atheniensium ? » — Resp. et dico : Alexander M. non regnavit primus in Græcia ut rex, sed ut monarca et fundator monarchia grecæ. Igitur Alexander M. primus regnavit in Græcia, non hoc sensu, quid aliante ipsum reges aut principes in Græcia non existent; sed quia ipse primus fuit, qui solus in totâ, vel ferè totâ Græcia imperavit, adeoque quia ipse fuit primus totius Græcie monarca, et ab illo incepit Græcorum monarchia.*

188. Queres III : *« Quomodo Alexander M., qui erat natione græcus, dici possit (1 Mach. 4, 1) : Egressus de terra Cethim, quæ est Italia, iuxta illud (Num. 24, 24) : Venient in trierbis de Italiâ, hebraicæ de Cethim ? » — Resp. et dico sensu esse : Egressus est de terra Cethim, i. e., ex occidentalibus insulis, seu regionibus maritimis, quales respectu Judæorum in Palestina degentum erant Greece, Macedonia, Cyprus, Italia, etc. Hebrei enim populus omnes mari Mediterraneo à se discretos vocabant Cethim seu Insulanos, eò quid nomini navibus ad se in continentem converentes pervenient; ut nunc Itali Germanos, Gallos, Belgas, Anglos, ceterosque omnes trans Alpes habitantes, vocant uno nomine Transalpinos vel Transmontanos. Haec rem hanc explicit Theodoretus, Comment. in Ezech. c. 27, et Josephus l. 1 Antiq. c. 6. S. Hieronymus quoque l. 3 in Isa. c. 25, et S. Epiphanius Haeresi 50, siunt, per Cethim hic intelligi Macedoniam.*

chab., verosimilē fuit Iudas Essenus virtute et vaticiniis clarus. Vide huc re Fullonius, loc. cit. Prolegom., sectione 2.

(1) Vidi part. 4. S. Scriptur. contra incredulos prolegom. sect. 1, quest. 4, num. 4, 16.

(2) In Prolegom. lib. Machab. sect. 5.

(3) In Prefat. Commentarii in lib. Machabæorum.

(4) Introd. in S. Scriptur. part. 2, num. 281 et seqq.

(5) Nimis part. 4. S. Scriptur. contra incredulos propugna, loco supra citato.

189. Queres IV : *Quo sensu (1 Mach. 4, 7) dici possit, quid Alexander M. in ultimo morbo ministri suis regis regnum diuisevit, cum adhuc viveret; cion tamem contrarium testentur Q. Curtius, Diodorus, Justinus et Orosius, affirmantes ministros regis primum post Alexandri mortem prefecturas inter se partitos, et denique ex praefatis factos fuisse reges ? » — Resp. : Alexander M. divisit illis regnum suum cum adhuc viveret, i. e., dividendum immut sive condito testamento, sive alio quodam modo, ut S. Thomas, Comment. in hunc locum censem; immo potest dici divisisse, quia Perdiccas annum suum dedidit, et unâ potestatem dividendi, quod et post mortem Alexandri ab eo factum narrant Justinus, Diodorus, Curtius. Insuper, etiam si cum horum auctiorum narratione verba S. Scripturae conciliari non possent, plus tamen credendum scriptori libri Machabæorum, utpote antiquiori et temporibus illis viciniore, quam citatis illis scriptoribus. Nam si vel ad solam sane critics regulam attendamus, in rebus historicis plus credendum auctioribus coevis, aut antiquioribus, quam scriptoribus aetate longè posterioribus, qui à rebus illis gestis sunt remotores, et paucioribus subsidisi instruti. Accedit, quid ipse Q. Curtius fateatur Alexandrum M. ex quorundam auctorum (à quibus quidem ipse recedit) sententiâ, regnum suum ante mortem facto testamento fuisse partitionem.*

190. Queres V : *« Quomodo Antiochus Epiphanes (1 Mach. 4, 57) potuerit in templo adificare idolum desolationis, quod juxta prophetam Danielis (Daniel. 9, 27) in templo primum ponetur in fine mundi, ut ex Christi predicatione (Math. 24, 15) patet ? » — Resp. 1° : Merito dici potest citata propheta Danielis habere duplicum sensum litteralem (1), unum principaliter intentum de Anti-Christo et ejus tempore, alterum minus principalem de Antiochico Epiphane et persecutione ejus. Iste enim fuit Anti-Christi figura, et ab aliquibus Patribus (2) vocatur Anti-Christus veteris Testamenti. Potest igitur dici, hoc vaticinio Danielis, qui dicit ante Antiochum Epiphanei vaticinatus est, ex parte impletum fuisse in Antiochó, et ex parte implendum in fine mundi. 2° Dico cum Bellarmino, negari posse suppositum, quid in 1 Machab. loc. cit. sermo sit de eodem idolo, de quo Daniel loquitur; nam in 1 Machab. nulla fit mentio propheta Danielis. Solimoniōdū idolum Antiochii vocatur abominandum idolum desolationis, quo modo loquendi etiam usus est Daniel; potuit autem auctor 1. Machab. per sensum accommodatissimum idolum Antiochii applicaro*

(1) Ejusdem loci in S. Scripturâ esse aliquando plures sensus litterales, est vera et certa sententia theologorum et interpretum, S. Thomas 1 p. q. 1, art. 10; et q. 4, de potentia, art. 4; et in 2 Sententiarum, dub. 12, art. 2, ad 7; Bellarmini, tom. 1, controversies, l. 1, 3, cap. 3; Salmeronis, Prolegom. 8 in S. Scriptur.; Seraphi in Prolegom. Bibl. cap. 21, quaestio 12; Melchioris Can., l. 1 de Loci theor. cap. 41, in 7 argumento principal, ad 3 rationem. Hermanni Goldhagen, Introd. in S. Scriptur. p. 1, sect. 1, quest. 6, num. 140 et seqq., etc.

(2) Vide Bellarmium de Anti-Christo.